

ODPOWIEDZIALNOŚĆ CYWILNA UCZNIÓW

Uczeń, który swoim zachowaniem wyrządza szkodę, w zależności od wieku i podstawy prawnej odpowiedzialności, może być zobowiązany do jej naprawienia lub obowiązek ten przechodzi na inne podmioty.

SYTUACJA PRAWNA UCZNIĄ, KTÓRY NIE UKOŃCZYŁ 13 LAT

1 Zagadnienie odpowiedzialności ucznia za szkodę

Przepisy ustawy z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny (Dz. U. z 2016 r., poz. 380) stawiają dzieci do ukończenia trzynastego roku życia w dość korzystnej sytuacji prawnej. Z jednej strony osoby takie nie mają zdolności do czynności prawnych, ale wyjątkowo mogą zawierać umowy należące do umów powszechnie zawieranych w drobnych bieżących sprawach życia codziennego (art. 12 i art. 14 § 2 k.c.).

Wyłączenie odpowiedzialności dziecka

Z drugiej zaś małoletni, który nie ukończył lat trzynastu, nie ponosi odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę (art. 426 k.c.). Wyłączenie odpowiedzialności dziecka skutkuje tym, że w ewentualnych sprawach sądowych, w których przedmiotem badania jest, czy małoletni z winy swej wyrządził komuś szkodę (art. 415 k.c.), sąd w ogóle nie będzie badał stopnia rozwoju psychofizycznego małoletniego¹, który nie ukończył 13 lat, ponieważ ustawodawca wyraźnie określił, że nie będzie można przypisać mu winy. Powołany przepis określa wiek 13 lat jako ustawową granicę dojrzałości psychofizycznej, czyli zdolności do rozpoznania znaczenia i kierowania swoim postępowaniem przez małoletniego. Nawet gdyby poziom sprawności intelektualnej dziecka poniżej 13 lat pozwalał na postawienie mu zarzutu jako sprawcy, nie odpowiada za własny czyn.

Przykład

W czasie przerwy międzylekcyjnej 10-letni uczeń rzucał kamieniami z boiska szkolnego w kierunku sąsiedniego bloku, co widział właściciel mieszkania, którego szyba została w ten sposób wybita. Mieszkaniec zwrócił się do dyrektora szkoły o podanie personaliów i adresu zamieszkania ucznia, wskazując, że są mu potrzebne do wystąpienia do ucznia wezwania do zapłaty za wymianę okna, ponieważ dziecko chodzące do szkoły podstawowej wie, jakie są skutki rzucania kamieniem w szyby i powinno ponieść koszty. Dziecko w wieku poniżej 13 lat nie odpowiada za szkodę wyrządzoną ze swej winy.

Pełnoletniość w chwili wyrokowania

Brak odpowiedzialności małoletniego, który nie ukończył 13 lat, dotyczy daty wyrządzenia szkody. Uczeń w tym wieku nie ponosi odpowiedzialności za wyrządzoną szkodę także wówczas, gdy w chwili wyrokowania jest już pełnoletni².

Przykład

Sąsiad, którego okno zostało wybite przez ucznia w wieku 10 lat, dowiedział się, że dziecko jest zbyt młode, by mogło odpowiadać za swoje zachowanie. W związku z tym pokrzywdzony postanowił poczekać, aż uczeń skończy 18 lat, żeby go pozwać o zapłatę kosztów wymiany okna. Sąd nie uwzględnił żądania skierowanego przeciwko osobie, która wyrządziła szkodę w wieku poniżej 13 lat.

2 Kiedy uczeń poniżej 13 lat wyjątkowo odpowiada za szkodę

Wyłączenie odpowiedzialności dziecka w wieku do ukończenia 13 lat na zasadzie winy nie uchyla odpowiedzialności tej osoby na innej podstawie prawnej, choć takie przypadki mają wyjątkowy charakter i są rzadko spotykane. W szczególności, zgodnie z art. 428 k.c., gdy sprawca z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego nie jest odpowiedzialny za szkodę, a brak jest osób zobowiązanych do nadzoru albo gdy nie można od nich uzyskać naprawienia szkody, poszkodowany może żądać całkowitego lub częściowego naprawienia szkody od samego sprawcy, jeżeli z okoliczności, a zwłaszcza z porównania stanu majątkowego poszkodowanego i sprawcy, wynika, że wymagają tego zasady współżycia społecznego. Z powołanego przepisu wynika, że ustawodawca nie uzależnia odpowiedzialności na zasadzie słuszności od możliwości zrozumienia przez dziecko znaczenia swojego postępowania.

Przykład

W drodze do szkoły 7-letni uczeń bawił się otrzymaną od starszego kolegi petardą, która wybuchła i spowodowała pożar magazynu z produktami żywnościowymi. Właściciel nie posiada środków finansowych na wyremontowanie magazynu ani kontynuowanie działalności z powodu utraty zapasów. Ucznia wychowuje samotnie matka, która otrzymuje minimalne wynagrodzenie za pracę oraz nie posiada oszczędności, co oznacza, że właściciel nie wyegzekwuje od niej ewentualnie zasądzonego odszkodowania (art. 881 § 3 ustawy z dnia 17 listopada 1964 r. Kodeks postępowania cywilnego, Dz. U. z 2016 r., poz. 822 w zw. z art. 871 § 1 pkt 1 ustawy z dnia 26 czerwca 1974 r. Kodeks pracy, t.j. Dz. U. z 2016 r., poz. 1666 z późn. zm.). Dziecko ma stały dochód z czynszu najmu dwóch mieszkań otrzymanych w darowiźnie od krewnych. Zasady współżycia społecznego przemawiają za przyznaniem odszkodowania na rzecz pokrzywdzonego bezpośrednio od dziecka.

Odpowiedzialność na zasadzie ryzyka

Również rzadkie są przypadki, w których małoletni poniżej 13 lat odpowiada na zasadzie ryzyka w oparciu o przepisy art. 433–436 k.c.³

Za szkodę wyrządzoną wyrzuceniem, wylaniem lub spadnięciem jakiegokolwiek przedmiotu z pomieszczenia jest odpowiedzialny ten, kto pomieszcze-

nie zajmuje, chyba że szkoda nastąpiła wskutek siły wyższej albo wyłącznie z winy poszkodowanego lub osoby trzeciej, za którą zajmujący pomieszczenie nie ponosi odpowiedzialności i której działaniu nie mógł zapobiec (art. 433 k.c.).

Przykład

Uczeń w wieku 8 lat mieszka wraz z rodzicami dwa piętra nad szkołą podstawową. Pod ich nieobecność wyrzucił przez okno worki na śmieci wypełnione wodą zabarwioną atramentem i sprawdzał, jakie ślady pozostawią na ziemi. Jeden z nich rozerwał się na skutek upadku koło nauczycielki wchodzącej do szkoły oraz zabarwił jej płaszcz, którego nie udało się doczyścić. Ponieważ nie zachodzi żadna z ustawowych okoliczności wyłączających odpowiedzialność ucznia, poszkodowana może dochodzić od niego roszczeń.

Odpowiedzialność w przypadku zawalenia się budowli

Za szkodę wyrządzoną przez zawalenie się budowli lub oderwanie się jej części odpowiedzialny jest samoistny posiadacz budowli, chyba że zawalenie się budowli lub oderwanie się jej części nie wynikało ani z braku utrzymania budowli w należyтым stanie, ani z wady w budowie (art. 434 k.c.).

Przykład

Siedmioletni uczeń odziedziczył po dziadkach budynek, w którym są wynajmowane pomieszczenia szkoły. Ponieważ budynek nie był remontowany od wielu lat, w czasie wietrznej pogody oderwał się kawałek gzymsu, który już wcześniej był ruchomy, oraz uszkodził zaparkowany pod budynkiem samochód używany przez szkołę do dowożenia uczniów na i z zajęć. W związku z brakiem utrzymania budynku w należyтым stanie, bezpośrednio od dziecka może być dochodzone odszkodowanie obejmujące koszty naprawy samochodu oraz wynajęcia innego pojazdu na czas naprawy.

Szkoda wyrządzona przez ruch przedsiębiorstwa

Prowadzący na własny rachunek przedsiębiorstwo lub zakład wprawiany w ruch za pomocą siły przyrody (pary, gazu, elektryczności, paliw płynnych itp.) ponosi odpowiedzialność za szkodę na osobie lub mieniu wyrządzoną komukolwiek przez ruch przedsiębior-

stwa lub zakładu, chyba że szkoda nastąpiła wskutek siły wyższej albo wyłącznie z winy uszkodzonego lub osoby trzeciej, za którą nie ponosi odpowiedzialności (art. 435 § 1 k.c.). Przepis powyższy stosuje się odpowiednio do przedsiębiorstw lub zakładów wytwarzających środki wybuchowe albo postępujących się takimi środkami (art. 435 § 2 k.c.).

Przykład

Uczeń w wieku 11 lat odziedziczył po dziadkach myjnię samochodową, którą po ich śmierci prowadzą zatrudnieni przez nich pracownicy. W wyniku awarii, z zakładu wylała się duża ilość wody wraz z substancjami chemicznymi, która spłynęła na pobliskie boisko należące do szkoły, częściowo niszcząc jego nawierzchnię. Konserwator szkolny, który zamierzał zbadać rozmiary szkody, poślizgnął się i upadł, co skutkowało złamaniem nogi. Naprawienia szkód można dochodzić od ucznia jako prowadzącego zakład na własny rachunek.

lub przedszkola, może zostać zawarta z nianią. Bez umowy oraz obowiązku ustawowego opiekę nad uczniem może sprawować np. członek rodziny – rodzeństwo, dziadkowie, macocha/ojczym, partner jednego z rodziców itp.

Przykład

Uczeń w wieku 10 lat pod opieką siostry w wieku 11 lat wchodził na teren szkoły, który był właśnie opuszczany przez koleżankę z równoległej klasy. Uczeń naśmiewał się z koleżanki, a następnie popchnął ją w taki sposób, że upadła na ziemię, zwichnęła kostkę i zniszczyła ubranie. Ponieważ z powodu wieku nie można przypisać winy ani uczniowi, ani siostrze ucznia, odpowiedzialność odszkodowawczą poniosą rodzice dzieci, którzy nienależycie wpoili synowi zasady zachowania wobec innych osób oraz nie zapewнили nadzoru nad nim osoby, która byłaby w stanie wyegzekwować od niego prawidłowe postępowanie.

3 Osoba odpowiedzialna w sytuacji wyłączenia odpowiedzialności cywilnej ucznia

Okoliczność, że na podstawie art. 426 k.c. uczeń poniżej 13. roku życia nie może zostać zobowiązany do naprawienia szkody, którą wyrządził swym zachowaniem, nie oznacza, że odpowiedzialność nie spadnie na inny podmiot. Jest ona także dopuszczalna jednocześnie z dzieckiem. Na podstawie art. 427 k.c. kto z mocy ustawy lub umowy jest zobowiązany do nadzoru nad osobą, której z powodu wieku (np. w przypadku dziecka poniżej 13 lat) winy poczytać nie można, ten obowiązany jest do naprawienia szkody wyrządzonej przez tę osobę, chyba że uczynił zadość obowiązkowi nadzoru albo że szkoda byłaby powstała także przy starannym wykonywaniu nadzoru. Przepis ten stosuje się również do osób wykonujących bez obowiązku ustawowego ani umownego stałą pieczę nad osobą, której z powodu wieku albo stanu psychicznego lub cielesnego winy poczytać nie można.

Obowiązek pieczy i nadzoru nad dzieckiem

Ustawowy obowiązek pieczy i nadzoru nad dzieckiem spoczywa w pierwszej kolejności na rodzicach w ramach władzy rodzicielskiej (art. 95 § 1 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. z 2015 r., poz. 2082). Umowa o sprawowanie opieki nad dzieckiem, w tym w drodze do i ze szkoły

4 Odpowiedzialność organu prowadzącego za zachowania ucznia

Na podstawie art. 5 ust. 7 ustawy z dnia 7 września 1991 r. o systemie oświaty, Dz. U. z 2016 r., poz. 1943 organ prowadzący jednostkę oświatową odpowiada za jego działalność. Do zadań organu prowadzącego należy w szczególności zapewnienie warunków działania szkoły lub przedszkola, w tym bezpiecznych i higienicznych warunków nauki, wychowania i opieki. W związku z tym organ prowadzący jest odpowiedzialny za zdarzenia związane w wychowaniem i edukacją oraz wynikłą z nich szkodę, wyrządzoną m.in. przez uczniów, których zachowanie jest sprzeczne z porządkiem prawnym oraz wynika z winy w nadzorze (art. 427 k.c.).

Obowiązki nauczyciela

W oparciu o art. 6 ustawy z dnia 26 stycznia 1982 r. Karta Nauczyciela (Dz. U. z 2016 r., poz. 1379) i przepisów rozporządzenia Ministra Edukacji Narodowej i Sportu z dnia 31 grudnia 2002 r. w sprawie bezpieczeństwa i higieny w publicznych i niepublicznych szkołach i placówkach (Dz. U. z 2003 r. Nr 6, poz. 69 z późn. zm.) nauczyciele są zobowiązani: rzetelnie realizować zadania związane z powierzonym stanowiskiem oraz podstawowymi funkcjami placówki: dydaktycznej, wychowawczej i opiekuńczej, w tym zadań związanych z zapewnieniem bezpieczeństwa uczniom w czasie zajęć organizowanych przez szkołę

lub przedszkole, systematycznie kontrolować miejsca, gdzie prowadzone są zajęcia – w budynku i na terenie placówki, powiadamiać o uszkodzonych sprzętach dyrektora, nieustannie kontrolować obecność uczniów i ich nadzorować, a także nie pozostawiać ich bez odpowiedniego nadzoru upoważnionej osoby.

Zwolnienie z odpowiedzialności

Zobowiązany do nadzoru (zazwyczaj nauczyciel), aby zwolnić organ prowadzący z odpowiedzialności za wypadek, musi obalić domniemanie winy w nadzorze, czyli wykazać jej brak. W takich przypadkach konieczne jest ustalenie zakresu nadzoru oraz prawidłowości jego wykonywania, gdyż wina w nadzorze polega najczęściej na zaniechaniu. Ponieważ domniemywa się winę nauczyciela w nadzorze, nie wystarczy powołanie się na fakt, że nadzór nad dziećmi nie może polegać na pilnowaniu bez przerwy każdego z uczniów. W jednostkach oświatowych często zdarza się, że zarówno poszkodowany, jak i sprawca szkody poddani są nadzorowi tej samej osoby sprawującej pieczę.

Przykład

Nauczyciel wyszedł ze stołówki w czasie obiadu uczniów, pozostawiając otwarte drzwi, ponieważ został wezwany do odebrania telefonu. W tym czasie dwóch uczniów zaczęło się kłócić i jeden uderzył drugiego sztucem w ucho, co skutkowało dwutygodniowym leczeniem, bólami i przejściowymi problemami ze słuchem. W takim przypadku wyjaśnienia wymaga, czy gdyby nauczyciel znajdował się w stołówce, możliwe byłoby uniknięcie wypadku, biorąc pod uwagę dynamikę sytuacji, czy nauczyciel rzeczywiście pełnił swe obowiązki prawidłowo – np. zostawił uczniów pod opieką innego pracownika, czy uczniowie byli wcześniej zdyscyplinowani na stołówce, czy organ prowadzący zapewnił właściwe warunki spożywania posiłków przez uczniów, jeśli chodzi o odpowiednią ilość miejsca lub czy ewentualny brak komfortu sprzyjał sytuacjom konfliktowym (wyrok SN z dnia 19 kwietnia 1968 r., I CR 111/68, LEX nr 6317; wyrok Sądu Apelacyjnego w Katowicach z dnia 25 czerwca 2008 r., I ACa 333/08, Biul. SA Ka 2008, nr 4, poz. 29).

Obowiązek przestrzegania niezbędnych wymagań w dziedzinie bezpieczeństwa uczniów w jednostce oświatowej nie ogranicza się do wydania konkretnych nakazów czy zakazów, lecz na stosowaniu przez

Ustawowy obowiązek pieczy i nadzoru nad dzieckiem spoczywa w pierwszej kolejności na rodzicach w ramach władzy rodzicielskiej (art. 95 § 1 ustawy z dnia 25 lutego 1964 r. Kodeks rodzinny i opiekuńczy, Dz. U. z 2015 r., poz. 2082).

nauczycieli wobec powierzonych im pieczy uczniów wszelkiego rodzaju środków ochrony, wynikających chociażby z doświadczenia życiowego. Nauczyciele mają obowiązek zrobić wszystko, by nie dochodziło do nieszczęśliwych wypadków. Pomimo dopuszczenia danej aktywności, np. zabawy lub gry w ramach zajęć wychowania fizycznego, nauczyciel powinien reagować, gdy którykolwiek z uczniów nie przestrzega zasad bezpieczeństwa i gdy można przewidywać realną możliwość zaistnienia wypadku (wyrok SN z dnia 2 lutego 2011 r., II CSK 392/10, OSNC-ZD 2011, nr 4, poz. 87).

Przykład

W trakcie zabawy w sali jeden z chłopców z I klasy uderzał inne dzieci kijkiem przyniesionym ze spaceru. Wychowawca kilkakrotnie polecił chłopcu zatrzymanie się i odłożenie kijka, dziecko jednak nie reagowało i uderzyło koleżankę w okolice oka. Nauczyciel powinien nawet przerwać zabawę w razie stwierdzenia, że wywołała ona niestosowne czy wręcz agresywne zachowania ucznia. Obowiązkiem opiekuna jest uwzględnienie psychiki dziecka w zbiorowisku i mogące stąd wypłynąć niebezpieczeństwa dla niego samego lub rówieśników.

Wypadek w czasie zajęć

Wypadkiem w czasie zajęć jest zdarzenie, jakiemu ulega uczeń w każdym miejscu wyznaczonym przez jednostkę oświatową w związku z uczestnictwem w zajęciach, podczas których jest realizowany program nauczania (podstawa programowa) pod nadzorem pedagogiczno-dydaktycznym, a więc także

poza siedzibą placówki, również gdy sprawcą jest inny uczeń. Sprawowanie opieki i nadzoru oraz zapewnienie bezpieczeństwa ze strony szkoły dotyczy uczniów powierzonych jednostce oświatowej. Obowiązek ten zachodzi więc w sytuacji, gdy uczniowie danej placówki pozostają w dyspozycji nauczycieli lub administracji, podczas lekcji, przerw międzylekcyjnych i innych zajęć zleconych przez szkołę (wyrok SN z dnia 3 stycznia 1974 r., II CR 643/73, OSP 1974, nr 10, poz. 202). Obowiązek należytego nadzoru obciąża jednostkę oświatową również w stosunku do uczniów, którzy nie korzystają z zajęć dodatkowych, ale w czasie, gdy placówka jest czynna, mają możliwość przebywania na terenie należącym do jednostki (wyrok SN z dnia 10 września 1971 r., I CR 260/71, OSNC 1972, nr 4, poz. 71).

Przykład

Mama dziecka z III klasy 1–2 razy w tygodniu musi zostać w pracy, jednak nie zapisała dziecka do świetlicy, gdyż uznała, że sytuacja taka nie zdarza się codziennie. Zawsze telefonicznie uprzedza wychowawczynię świetlicy, która pozwalała przebywać jej dziecku w świetlicy z innymi uczniami, że spóźni się z odebraniem dziecka. Dziecko uszkodziło meble, a także zraniło siebie. Powyższe zdarzenie jest wypadkiem dziecka pozostającego pod opieką szkoły, za który odpowiada organ prowadzący. Jednostka oświatowa nie może uchylić się od obowiązku nadzoru również względem dzieci niezapisanych do świetlicy, jeżeli korzystanie przez nie ze świetlicy jest akceptowane przez personel i nie ma charakteru sporadycznego (wyrok SN z dnia 5 listopada 1969 r., I CR 318/69, niepubl.).

5 Przyczynienie się ucznia do powstania wyrządzonej mu szkody

W sytuacji gdy obowiązek naprawienia szkody wyrządzonej uczniowi spoczywa na organie prowadzącym lub osobie zobowiązanej do nadzoru nad dzieckiem, okoliczność, że pokrzywdzony sam się przyczynił do jej powstania w sposób zawiniony (np. spowodował kolegę do bójkii), może wpływać na zmniejszenie wysokości odszkodowania (art. 362 k.c.). Każdy taki przypadek jest badany indywidualnie, z uwzględnieniem świadomości i rozeznania dziecka poniżej 13 lat, bierze się też pod uwagę jego wiek (wyrok SN z dnia 29 października 2008 r., IV CSK 228/2008, OSNC-ZD 2009, nr C, poz. 66).

Osoba co najmniej 13-letnia, która nie ma jeszcze dostatecznego rozeznania i odbiega od normy rozwoju umysłowego, powinna być traktowana jak osoba niepoczytalna, czyli tak samo jak osoba poniżej 13 lat.

ODPOWIEDZIALNOŚĆ CYWILNA UCZNIWA W WIEKU CO NAJMNIJ 13 LAT

1 Zawinione wyrządzenie szkody

Od momentu ukończenia trzynastego roku życia uczeń, który w sposób zawiniony wyrządza szkodę, musi się liczyć z tym, że może być zobowiązany do jej naprawienia. Jego sytuacja będzie rozpatrywana indywidualnie pod kątem stopnia winy, dojrzałości, oceny jego zachowania, tego, czy miał świadomość rozmiaru skutków czynu i własnej odpowiedzialności. Taka ocena będzie również dokonywana po osiągnięciu pełnoletniości. Przepis art. 426 k.c. nie różnicuje sytuacji osób poniżej oraz od 18. roku życia. Osoba co najmniej 13-letnia, która nie ma jeszcze dostatecznego rozeznania i odbiega od normy rozwoju umysłowego, powinna być traktowana jak osoba niepoczytalna, czyli tak samo jak osoba poniżej 13 lat. O jej odpowiedzialności decyduje natomiast fakt osiągnięcia dostatecznego stopnia dojrzałości w zakresie rozeznania, swobodnej decyzji i jej wyrażania⁴.

Wątpliwości co do rozeznania małoletniego

W przypadkach, w których trudno stwierdzić, czy małoletni ma już należyte rozeznanie, to strona pozwana (sprawca szkody lub jego opiekun ustawowy) musi wykazać brak rozeznania w momencie wyrządzenia szkody, np. brak wiedzy co do skutków swego czynu lub opóźnienia w rozwoju sprawcy, czego skutkiem będzie niemożność przypisania mu winy⁵. Z kolei o dostatecznym rozeznaniu małoletniego, który ukończył 15 lat, jako o przesłance odpowiedzialności cywilnej, stanowi wydanie wyroku skazującego za popełnienie przestępstwa wymienionego w art. 10 § 2 ustawy z dnia 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny,

Zarówno w tych przypadkach, w których z powodu braku rozeznania uczniowi w wieku co najmniej 13 lat nie można przypisać winy, jak i obok ucznia pociągniętego do odpowiedzialności, obowiązek naprawienia szkody spoczywa na osobie zobowiązanej do nadzoru na podstawie ustawy lub umowy oraz sprawującej stałą pieczęć bezumownie.

Dz. U. z 2016 r., poz. 1137, lub ucznia co najmniej 17-letniego za popełnienie jakiegokolwiek przestępstwa (art. 10 § 1 k.k.), ponieważ sąd cywilny jest związany ustaleniami w sprawie karnej odnośnie do poczytalności sprawcy (art. 11 k.p.c.).

Przykład

Uczeń w wieku 16 lat w czasie lekcji pozostawił w pobliżu szkoły odkręconą butlę z gazem i obserwował, czy zostanie zauważona przez woźnego lub inną osobę. Butla wybuchła. Sąd karny skazał ucznia za popełnienie przestępstwa z art. 163 § 1 pkt 3 k.k. (które jest wymienione w art. 10 § 2 k.k.), polegającego na sprowadzeniu zdarzenia, które zagrażało życiu lub zdrowiu wielu osób, mającego postać eksplozji materiałów łatwopalnych. Ewentualne osoby poszkodowane będą mogły dochodzić naprawienia szkody przez ucznia.

2 Inne podstawy odpowiedzialności ucznia

Podobnie jak młodsze osoby, uczeń w wieku co najmniej 13 lat, działający bez rozeznania pozwalającego przypisać mu winy, wyjątkowo może odpowiadać za wyrządzoną przez siebie szkodę zgodnie z zasadami współżycia społecznego w sytuacjach wymienionych w art. 428 k.c., a także na zasadzie ryzyka za szkodę wyrządzoną: wyrzuceniem, wylaniem lub spadnięciem jakiegokolwiek przed-

miotu z pomieszczenia z wyłączeniami wymienionymi w art. 433 k.c., przez zawalenie się budowli lub oderwanie się jej części oprócz sytuacji wymienionych w art. 434 k.c., przez ruch przedsiębiorstwa lub zakładu napędzanego siłami przyrody z wyłączeniem przypadków wskazanych w art. 435 § 2 k.c., w związku z posiadaniem mechanicznego środka komunikacji (art. 436 § 1 k.c.). Bez ograniczeń odpowiada natomiast za winę w nadzorze nad zwierzęciem (art. 431 § 1 k.c.).

Przykład

Uczeń w wieku 15 lat zachęcał swojego psa do wejścia na teren szkolnego ogrodu i rzucał patyki między rośliny. Pies podeptał rośliny zasadzone przez kółko przyrodnicze. Kosztem ich wymiany zostanie obciążony uczeń, pomimo że otrzymuje od rodziców niskie kieszonkowe, które przez kilka miesięcy będzie musiał oddawać szkole tytułem odszkodowania.

3 Osoby zobowiązane do naprawienia szkody zamiast ucznia

Zarówno w tych przypadkach, w których z powodu braku rozeznania uczniowi w wieku co najmniej 13 lat nie można przypisać winy, jak i obok ucznia pociągniętego do odpowiedzialności, obowiązek naprawienia szkody spoczywa na osobie zobowiązanej do nadzoru na podstawie ustawy lub umowy oraz sprawującej stałą pieczęć bezumownie (art. 427 k.c.).

Wyłączenie odpowiedzialności

Odpowiedzialność ta jest wyłączona, gdy opiekun wykaże, że uczynił zadość obowiązkowi nadzoru albo że szkoda byłaby powstała także przy starannym wykonywaniu nadzoru.

Przykład

Dwaj uczniowie w wieku 14 i 15 lat dokonali włamania do budynku swojej szkoły. W czasie zdarzenia młodszy uczeń uderzył starszego tępym narzędziem w głowę, w następstwie czego pokrzywdzony doznał rany tłuczonej głowy oraz wstrząśnienia mózgu. Ponieważ 14-latek działał z rozeznaniem, poniesie odpowiedzialność za szkodę wyrządzoną koledze oraz w szkolnym mieniu.

Zagadnienie, czy roszczenia odszkodowawcze mogą być kierowane również wobec rodziców chłopca z przytoczonego przykładu, jest uzależnione od

dokonania ustaleń, czy dopuścili się zaniedbań obowiązków wynikających z władzy rodzicielskiej, a nadzór przez nich sprawowany był niewłaściwy. Dodatkowo konieczne jest rozważenie, czy istnieje bezpośredni związek przyczynowo-skutkowy pomiędzy zaniedbaniami wychowawczymi ze strony rodziców i brakiem nadzoru z ich strony nad 14-letnim synem a faktem popełnienia przez niego czynu, w następstwie którego kolega poniósł uszczerbek na zdrowiu. Zakres obowiązku nadzoru i stawiane wymagania co do rozmiaru staranności i rodzaju podejmowanych działań nie mogą być określane jednolitą miarą w oderwaniu od środowiska i miejscowych stosunków. Ponadto rozmiar obowiązku nadzoru zależy od stanu osoby podlegającej nadzorowi, faktycznej możliwości i skuteczności wykonywania tego nadzoru ze względu na poziom rozwoju małoletniego, a także stopnia zagrożenia – przed zdarzeniem – otoczenia i osób trzecich (wyrok SN z dnia 8 kwietnia 2003 r., IV KKN 50/01, LEX nr 583 962).

4 Sytuacja organu prowadzącego
Analogicznie kształtuje się sytuacja prawna organu prowadzącego w razie wyrządzenia szkody przez ucznia pozostającego pod opieką jednostki oświatowej.

Przykład

Wychowawca klasy podczas wycieczki nad morze zakomunikował trzynastoletnim, upośledzonym wskutek głuchoty dzieciom zakaz oddalania się z plaży i samowolnego wchodzenia do wody. W takiej sytuacji należy uznać, że wychowawca nie dopełnił w sposób należyty swego obowiązku nadzoru nad powierzonymi mu dziećmi. Jest bowiem rzeczą notorycznie znaną, że nawet wówczas, gdy chodzi o normalnie rozwinięte dzieci w tym wieku, samo wydanie zakazu jest z reguły niewystarczające i musi być poparte dopilnowaniem jego przestrzegania, tym bardziej więc musi się to odnosić do dzieci upośledzonych, które wymagają szczególnej opieki (wyrok SN z dnia 16 marca 1964 r., I CR 251/63, OSNCP 1965, nr 4, poz. 63).

Inny uczeń sprawcą wypadku

Rodzice dziecka, które uległo wypadkowi w związku z pozostawianiem pod opieką szkoły lub przedszkola, mogą kierować roszczenia przeciwko organowi prowadzącemu także w przypadku, gdy sprawcą jest inny uczeń, i bez względu na jego ewentualną odpowiedzialność.

Przykład

Nauczyciel historii zorganizował inscenizację bitwy z udziałem uczniów w wieku 13–14 lat, zaopatrzonych w miecze i włócznie drewniane ostro zakończone. Ponieważ niewątpliwie takie postępowanie opiekuna stwarza dla dzieci uczestniczących w inscenizacji niebezpieczeństwo uszkodzenia ciała, ten nienależycie sprawuje nad nimi nadzór (wyrok SN z dnia 11 grudnia 1965 r., I CR 326/65, OSNCP 1966, nr 10, poz. 167). Za skutki ewentualnego uszkodzenia odpowie organ prowadzący na podstawie art. 5 ust. 7 ustawy o systemie oświaty. Nauczyciel powinien bowiem sprawować powierzoną mu pieczę nad dziećmi i czuwać nad zorganizowaniem wydarzenia w sposób zapewniający dzieciom całkowite bezpieczeństwo, a gdyby to było niemożliwe, powinien zaniechać zorganizowania pokazu.

5 Wpływ zachowania ucznia na wysokość odszkodowania

Okoliczność, że uczeń jest pokrzywdzonym oraz jednocześnie przyczynił się do powstania szkody, może skutkować zmniejszeniem przysługującego mu odszkodowania, po zbadaniu wszystkich okoliczności sprawy (art. 362 k.c.).

Przykład

Uczeń w wieku 17 lat, niezadowolony z przebiegu meczu piłki koszykowej na lekcji wychowania fizycznego, wszedł do magazynku i wziął piłkę, którą uderzył silnie w ścianę z małej odległości. Piłka po odbiciu uderzyła go w twarz. Uczeń w tym wieku działa z rozeznaniem i zna skutki tego typu zachowań. Nauczyciel, przy tej dynamice sytuacji, nie byłby w stanie zareagować na zachowanie podopiecznego. Ewentualna odpowiedzialność organu prowadzącego jest uzależniona od ustaleń co do sposobu korzystania ze sprzętu przez uczniów podczas lekcji i czy w tym zakresie nauczyciel nie dopuścił się zaniedbań. Zachowanie ucznia, który świadomie wyrządza krzywdę sam sobie, będzie miało jednak duży wpływ na wysokość ewentualnego odszkodowania lub nawet nieuwzględnienie jego ewentualnych roszczeń.

¹ Kodeks cywilny. Komentarz. Tom III. Zobowiązania – część ogólna, red. A. Kidyba, LEX, Warszawa 2014.

²⁴ Kodeks cywilny. Komentarz. Zobowiązania – część ogólna, red. A. Rzetecka-Gil, LEX/el, Warszawa 2011.

³ Kodeks cywilny. Komentarz, red. K. Osajda, Legalis, Warszawa 2016.

⁵ Kodeks cywilny. Komentarz, red. K. Osajda, Legalis, Warszawa 2016.

Joanna Lesińska

Radca prawny